

Ammassalik – i 4000 år

Af Tinna Møbjerg

Folket bag Storisen – Tunuamiut (beboerne på landets bagside) – Ammassalimiut. Befolkningen i Ammassalik området har haft mange forskellige betegnelser og har været omgivet af megen mystik, der har givet grund til mange forskellige rygter. I en meget lang periode troede man, at nordboernes »Østerbygd« var placeret her. Derfor blev en lang række ekspeditioner udsendt for at genetablere denne kontakt.

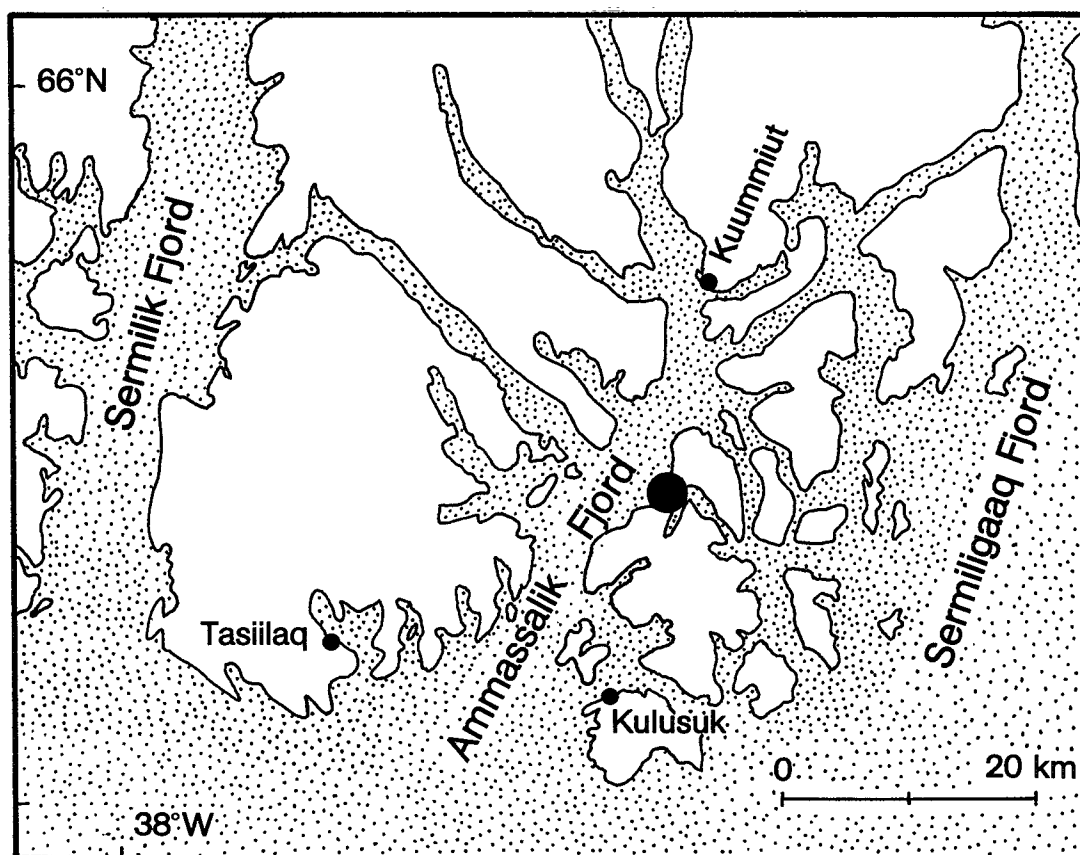
På trods af mange forsøg både fra dansk og udenlandsk side, var det dog først med Gustav Holms berømte Konebådsekspedition i 1884–85, at kontakten med Ammassaliks befolkning blev etableret. På dette tidspunkt var området det eneste tilbage på Østkysten, som var beboet. Den befolkning, der boede sydligere, havde valgt at forlade denne del af Grønland for at slå sig ned ved Handels- og Missionsstationen i Sydvestgrønland.

Selvom befolkningen i Ammassalik distriktet havde deres eget lokale præg, var de på ingen måde isoleret fra det øvrige Grønland. De havde foretaget flere handelsrejser sydpå, ligesom der

havde foregået en livlig byttehandel. Men i slutningen af 1800-tallet begyndte den europæiske rovdrift på hvaler og sæler at slå igennem med misfangst til følge for Ammassaliks befolkning. Dette var een af årsagerne til, at Gustav Holm lovede, at der hurtigst muligt skulle oprettes en handelsstation ved Ammassalik. Herved ville fangerne få mulighed for at købe geværer, krudt og ikke mindst jern. Samtidig kunne Dan-

På et symposium i 1981 arrangeret af Ilisimatusarfik og Kalaallit Nunaata Katersugaasivia i Nuuk mødte Tinna Møbjerg to unge lærerstuderende fra Østgrønland – Ulla og Erik Kuitse. Det var starten på et samarbejde gennem flere år, som i 1982 resulterede i, Erik Kuitse deltog i Tinna Møbjergs arkæologiske undersøgelser. Dette nære samarbejde med lokale beboere blev videreført i 1984 og var årsagen til det store udbytte af den etnoarkæologiske undersøgelse på Ikaasap Ittiva. Hovedformålet med denne undersøgelse var at sammenholde arkæologiske, etnologiske og historiske kilder med hinanden for at få et større indblik i områdets kulturhistorie.

Seniorforsker lic.phil. Tinna Møbjerg. Institut for forhistorisk arkæologi. Moesgård. 8270 Højbjerg.

Ammassalik distriktet med bopladsen Ikaasap Ittiva.

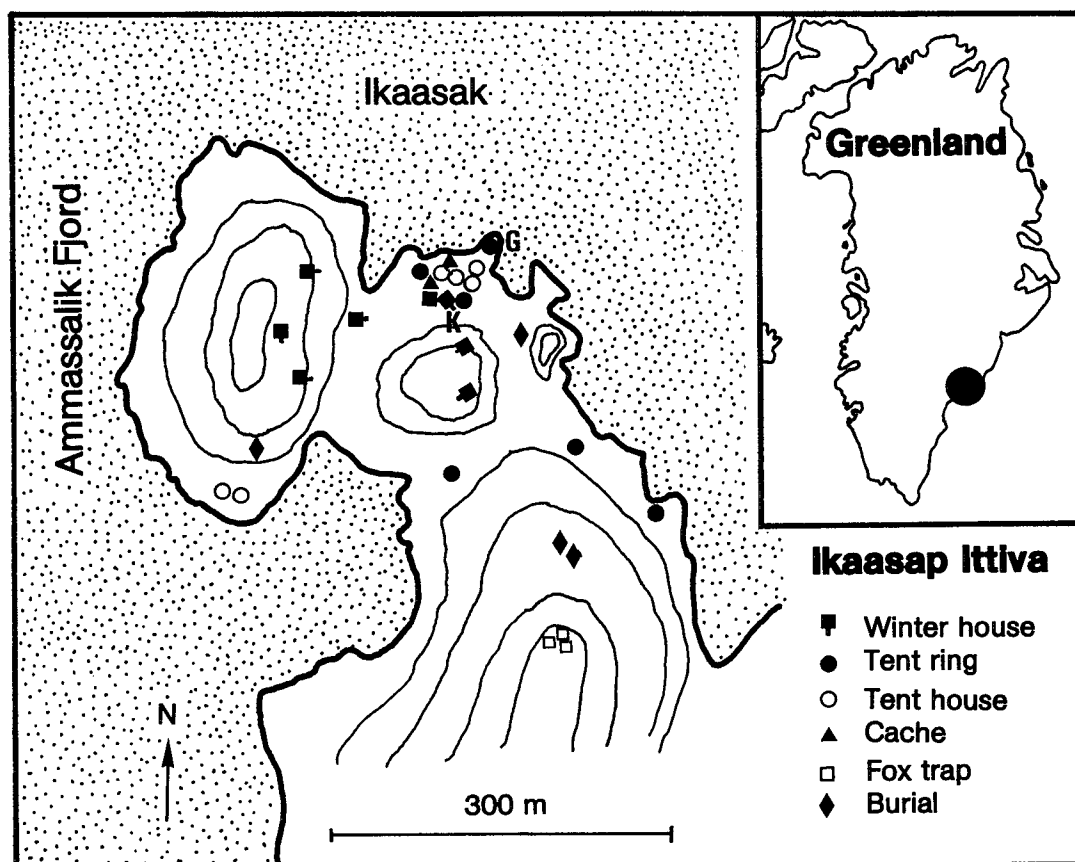
mark opretholde sin indflydelse i Østgrønland over Norge. Dette løfte var dog ikke så let at indfri. Efter lang tids tovtækkeri med myndighederne i København lykkedes det først 10 år senere.

Den 26. august 1894 ankom den Kgl. Grønlandske Handels skruebarkskib »Hvidbjørnen« ført af kaptajn Gustav Holm til Ammassalik. Skibet ankrede op i en lille vig inde i Tasilaq og medbragte materiel og personale til oprettelse af en missions- og handelsstation. Personalet bestod af pastor Rüttel med hustru og handelsbestyrer Johan Peter-

sen samt to håndværkere, som skulle hjælpe med at rejse de huse, der var sendt op med skibet. Det var et provianthus, et hus til alle beboere og et missionshus. Derudover medbragtes to både og proviant til flere år.

Stedet, der blev valgt i 1894, havde ikke tidligere været beboet, men blev altså grundlaget for den by, som i år kan fejre 100 års jubilæum.

Ved festligholdelse af dette jubilæum har festkomiteen valgt en lang række aktiviteter, som bundes i gamle østgrønlandske traditioner, der er langt

G = prøvegravning i møddingslag fra Saqqaq-kulturen.
K = det udgravede vinterhus med Dorset-kulturen nedenunder.

mere end hundrede år gamle. Men hvad ved vi egentligt om distriktet og dets befolkning før Konebådsekspeditionen i 1884–85.

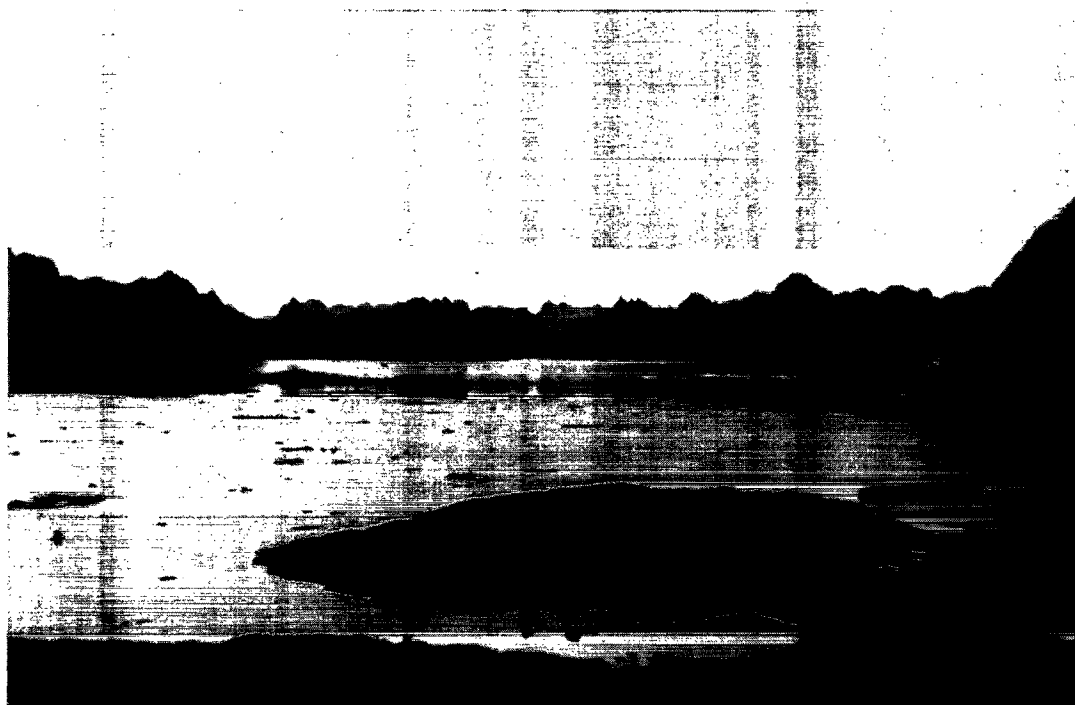
Det vil jeg forsøge at give svar på i denne artikel. Men for at forstå den kulturelle udvikling er det nødvendigt at vide lidt om naturforholdene i distriktet.

Naturforholdene

Ammassalik distriktet er opdelt af tre store fjordsystemer – Sermilik, Ammassalik og Sermiligaaq, hvorimellem fin-

des sunde, fjorde og mange øer. Det er dog kun ved Kulusuk, at der findes en egentlig skærgård. Tæt på kysten ligger Storisen, som kun forsvinder få måneder om året fra slutningen af juli til begyndelsen af oktober. Dette har selvfølgelig påvirket sejladsen med europæiske skibe, men det har ikke på samme måde påvirket grønlændernes sejlads i kajak eller umiak, som kun kræver lidt isfrit vand.

Landskabet er udpræget alpint med højder inde i landet på op til 2 km. På mange steder stiger fjeldene stejlt direkte

Ammassalik fjord set fra syd. I forgrunden ses bopladsen Ikaasap Ittiva placeret på et fremspringende næs.

fra kysten, men i dalene, på næs og øer findes jævne områder, hvor bosættelse er mulig. Denne topografi i området har medført, at næsten alle bopladser har været benyttet gentagne gange fra den første bosættelse og op til nutiden.

Der er ofte tale om glaciale grusaflejringer, hvor det nedsivende vand ikke stoppes, og derfor er permafrost et sjældent fænomen. Bevaringsforholdene for organisk materiale er da også meget ringe i modsætning til Vestgrønland.

Dyrelivet i området domineres af havpattedyr, såsom ringsæl og remmesæl, der findes året rundt, samt klapmyds og grønlandssæl, som kommer på træk forbi distriktet i slutningen af juli og i august. Desuden findes hvidhval og narhval i området. De eneste landpattedyr

er ræv og isbjørnen, som stadig er talrig i distriktet, hvorimod rensdyret kun findes som en lille importeret bestand inde i bunden af Sermilik fjorden. Tidligere har rensdyret været talrig, hvilket kan ses af fangstanlægget ved Kulusuk. Men nye undersøgelser viser, at de sidste vilde rensdyr er uddøde omkring 1200-tallet.

Fuglelivet er sparsomt i distriktet, og kun rype, edderfugl og ravn opholder sig der til stadighed. Fiskebestanden udgøres af lodden, der på grønlandsk hedder ammassat, og som har givet navn til hele distriktet. Den forekommer især ved Qingeq fra sidste halvdel af maj og frem til juli. Desuden er der mange fjordtorsk (uvak) og ulke. Derudover findes torsk, rødfisk, og helle-

flynder samt den grønlandske haj – havkallen. I næsten alle elve findes desuden fjeldørred, der overvintrer i søerne.

Arkæologi

Hvem er så de første beboere i Ammassalik-området, og hvad ved vi om dem?

Den arkæologiske viden om området er stadig begrænset i forhold til vor viden om Vestgrønland, hvor forskningsintensiteten har været større.

Therkel Mathiassens udgravninger i området i 1931–32 var de første systematiske undersøgelser, hvor han udgravede 39 hustomter, 15 grave og 1220 kvadratmeter mødding. Han anvendte i stor udstrækning lokale medhjælpere, og som informanter har deres viden om gamle bopladser været en uvurderlig hjælp. Fra disse undersøgelser hjemførte han mere end 6500 genstande til Nationalmuseet og hans konklusion var, at den ældste kultur i området var Thulekulturen, som dateredes til omkring 1500. Han skriver i sin dagbog den 19. juli 1932: »Har saaledes afsluttet Arbejdet her i Angmagssalik-distriktet, jeg mener nu ogsaa at være kommet til Bunds i Forholdene, og videre Gravning vil næppe føje noget væsentligt nyt til det Billede de udførte Gravninger giver af Kulturudviklingen i Distriktet«.

Udgravninger i Vestgrønland i 1950'erne viste dog langt ældre kulturer end Thulekulturen. Disse blev under eet benævnt de palæoeskimoiske kulturer i modsætning til den neoeskimoiske Thulekultur.

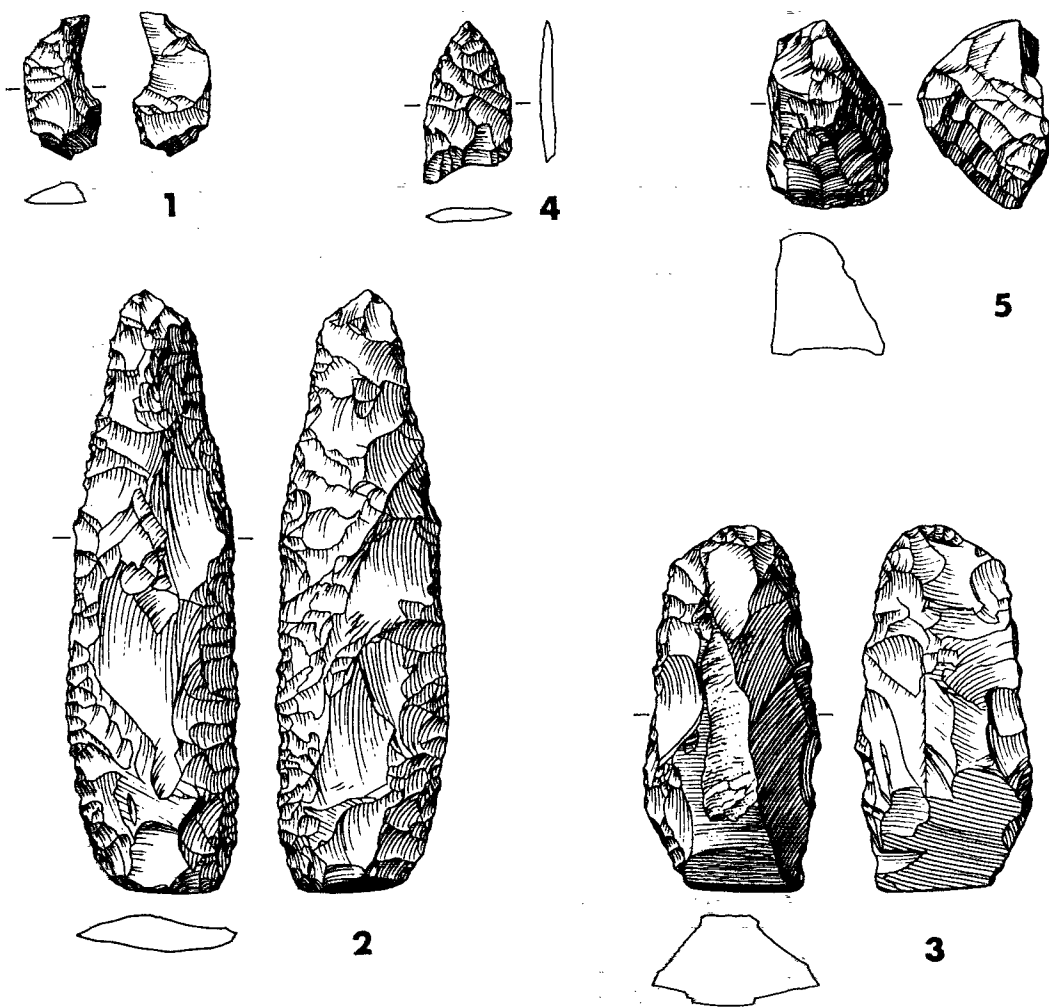
Disse palæoeskimoiske redskabstyper fra Vestgrønland kunne genfindes i Therkel Mathiassens hjembragte mate-

riale fra Ammassalik. Derfor blev de arkæologiske undersøgelser genoptaget i Ammassalik af Grønlands Landsmuseum i flere sæsoner. I 1982 og 1984 blev den yderste del af Ammassalik fjorden undersøgt med vægt på en registrering af de palæoeskimoiske kulturer. I 1987 undersøgtes den inderste del af fjorden med henblik på især en registrering af synlige fortidsminder, hvorved vægten blev lagt på de neoeskimoiske levn. Desuden blev der foretaget mindre undersøgelser i Sermilik og Sermiligaaq.

Saqqaqkulturen

Den målrettede rekognoscering efter palæoeskimoer gav hurtigt resultat. På en lang række lokaliteter fandtes spor efter disse mennesker. Ligesom i nutiden har datidens mennesker levet inde i fjordene og ved yderkysten. Mange af bopladserne har været benyttet fra dengang og op til i dag. Fra en udgravning på Ikaasap Ittiva midtvejs inde i Ammassalik fjorden ved vi, at de første mennesker kom til Ammassalik for ca 4000 år siden. Desværre har bevaringsforholdene været så dårlige, at det kun er disse menneskers stenredskaber, som er bevaret. Det er forskellige pile- eller harpunspidser, små knive, økser, skraber, stikler, mikroflækker og mikroflækkeblokke. Redskaberne er fremstillet af kiselskifer, bjergkrystal, kvarts eller forskellige flintlignende råmaterialer. Vi finder nøjagtig det samme redskabsinventar på Vestkysten, og denne kultur har fået navnet Saqqaqkulturen efter en lokalitet i Diskobugten.

I Ammassalik har vi endnu ikke været så heldige at finde spor af disse men-

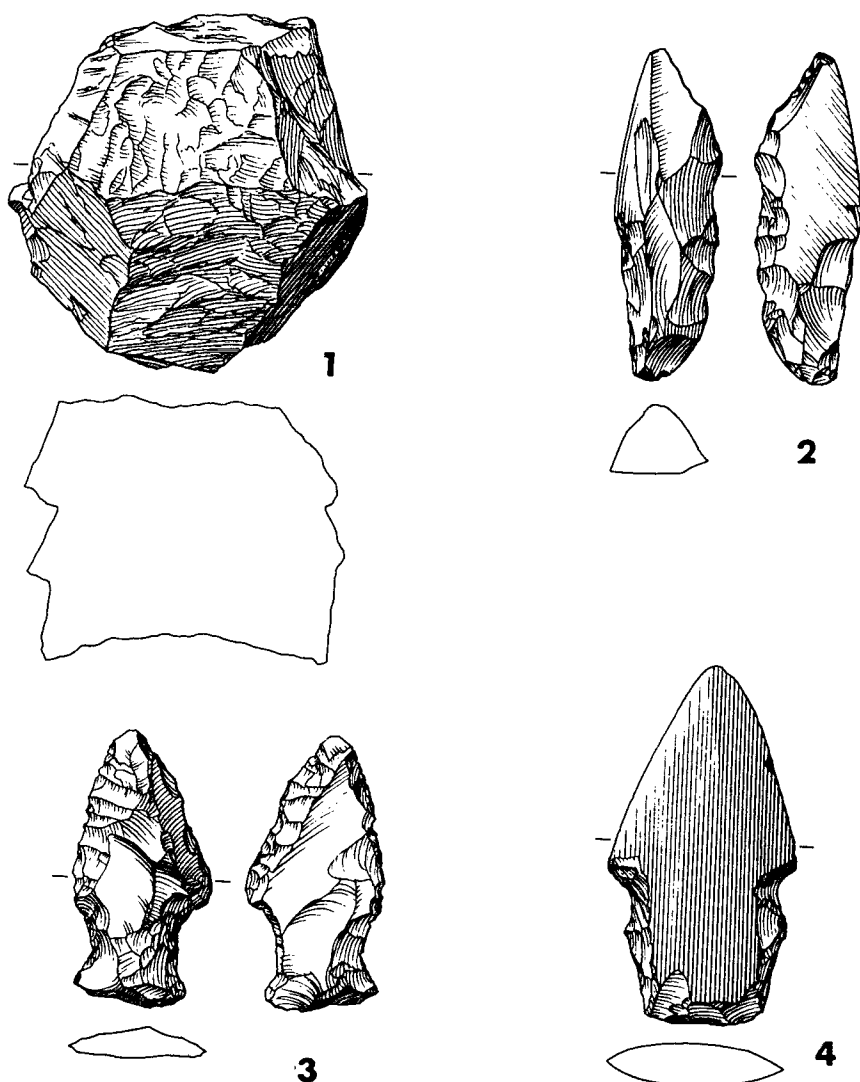

Redskaber fra Saqqaq-kulturen. 1.-3. er fundet på Ikassap Ittiva. 4.-5. er fundet på Quarmiit. 1:1. 1. konkav sideskraber af bjergkrystal. 2. Fladehugget kniv af kiselskifer. 3. økse af kiselskifer. 4. fladehugget pilespids af brun flint. 5. mikroflækkeblok af rosenkvarts. (Tegning: Orla Svendsen, Moesgård).

neskers boliger eller finde knoglerester, som fortæller om, hvilke dyr, de har jaget. Men deres redskaber ligner den vestgrønlandske Saqqaqkultur så meget, at der ikke er tvivl om, at der må være tale om det samme folk. Fra Qeqertasusuk i Diskobugten og Nipisat ved Sisimiut ved vi, at disse mennesker har boet i en teltlignende bolig, kaldet »midter-

gangsbolig» og at de har jaget stort set de samme dyr som findes idag. Det vil sige forskellige sæler, små tandhvaler, rensdyr, ræv og isbjørn og mange forskellige slags fugle og fisk. Desuden viser fundene af hundeknogler, at Saqqaqkulturen antagelig har kendt hundeslæden.

Den yngste datering af Saqqaqkulturen stammer også fra Ikaasap Ittiva og

Redskaber fra Dorset kulturen. 1-2. er fundet på Ikaasap Ittiva. 3-4. er fundet på Umiivik. 1:1. 1. flækkeblok af kvartsit. 2. stikkellignende redskab af kiselskifer. 3. fladehugget kniv med kær. 4. slebet kniv med kær. 3 og 4 er begge lavet af kiselskifer. (Tegning: Orla Svendsen, Moesgård).

er ca 3000 år gammel. Det betyder, at vi på nuværende tidspunkt ved, at Saqqaq-folket har levet her i ca 1000 år. Derefter forsvinder kulturen på samme måde, som vi kender det i Vestgrønland. Vi

kan på nuværende tidspunkt ikke afgøre, om Saqqaq folket flytter fra området eller uddør eller om det er arkæologerne, som ikke kan finde deres efterladenskaber.

Dorsetkulturen

På en del af de bopladser, hvor Saqqaq-kulturen blev registreret fandtes en helt anden type redskaber. Samme type fandtes også indblandet i tørven fra Thulekulturens huse. Desværre er antallet af genstande få og bevaringsforholdene dårlige, så det er igen kun stenredskaberne, vi finder. Det drejer sig om stikkellignende redskaber, fladehuggede knive med surringskærv, slebne knive med kærv, små skrabere, samt flækkeblokke. Samme typer redskaber findes på Vestkysten og henføres til Dorsetkulturen. Kulturen er opkaldt efter den lokalitet i Canada, hvor man først udskilte denne kultur. I Vestgrønland er redskaberne ofte lavet af et flintlignende materiale, som hedder kalcedon. Dette er ikke almindeligt i Ammassalik, hvorimod råmaterialet meget ofte er en ret grov kvarsit eller kiselskifer.

Der er ikke fundet boligrester eller knogler fra Dorsetkulturen, og selv på Vestkysten er vor viden om denne periode langt mere sparsom end om Saqqaqkulturen. Om det så skyldes, at Dorset-folket har været færre eller om deres efterladenskaber findes under Thulekulturens anlæg, kan vi endnu ikke afgøre. De få spor vi har af Dorset-folkets boliger viser, at disse også har anvendt en form for teltlignende bolig med midtergang. Desuden har snehytter også været brugt i den senere fase af Dorset.

På hvilket tidspunkt findes Dorsetkulturen så i Ammassalik?

Der findes kun få sikre dateringer fra kulturen. På Ikaasap Ittiva fandtes en del kvartsafslag og en flækkeblokke i et klart defineret lag under fælleshuset, be-

boet sidste gang i 1923–24. En prøve fra dette lag gav en datering på 535 efter Kristi fødsel. I 1987 blev der foretaget en prøvegravning på Mitigtoq inde i bunden af Ammassalik fjorden. Under husgangen til et Thulehus blev der udtaget en tørveprøve, som kunne dateres til 1300. Fra samme mødding har Therkel Mathiassen fundet en Dorset kniv og dateringen kunne tyde på en samtidighed mellem Dorset- og Thulekultur. Men vores dateringer er stadig så få, at det kræver fornyede undersøgelser at få afklaret Dorsetkulturens alder og dens relation til Thulekulturen.

Thulekulturen

Therkel Mathiassens undersøgelser i 1931–32 var præget af, at han opfattede Thule-folket som de ældste beboere i Ammassalik distriktet. Senere undersøgelser har vist, at dette ikke var korrekt. Omvendt er det stadig materialet fra hans udgravninger, som giver os et indblik i Thule-folkets levevis. Bevaringsforholdene er ikke for gode, men vi har dog en del redskaber af ben og træ bevaret. Dette arkæologiske materiale viser, at redskabsinventaret har bestået af de samme elementer, som vi kender fra Gustav Holms beskrivelse. Knoglematerialet indeholder også de arter, som kendes i dag. Rensdyrtak optræder sparsomt i materialet, men der kan naturligvis være tale om genbrug.

Det vil sige, at havpattedyrene om sommeren blev jaget fra kajak med harpun og lanse. Om vinteren blev de fanget gennem isen med kiggefangstharpunen eller med isfangstharpun. Isbjørnen blev jaget om vinteren og hundene var

Ammassatfangst med ketcher.
(Foto: Sara Helms 1937–38).

Kvinde i færd med at trække ammassat på snor.
(Foto: Sara Helms 1937–38).

uvurderlige hjælpere. Fuglene blev taget med fuglepil eller på krog. Laks fangedes med en speciel lyster. De små ammassat blev fanget med lyster eller net.

Gulløvs og Langes undersøgelser i 1987 viste, at Thulekulturens hustyper kunne opdeles i to hovedgrupper. Den ældste hustype er afrundet til cirkulær, let nedgravet og med husgang. Der findes ingen indvendig ildsted. Denne type findes blandt andet inde i Ammassalik fjord ved Portusoq. Den anden hustype er firkantet eller trapezoid og med husgang. Denne hustype benævnes fælleshuset. Der er ingen geografisk forskel, da begge typer findes både inde i fjordene og ved yderkysten.

Hvornår kommer Thulekulturen så til Ammassalik distriktet? På nuværende tidspunkt har vi ingen nøjagtige dateringer. Men sammenlignes med Vestgrønland og Nordøstgrønland kan den afrundede hustype og harpunspidserne fundet i forbindelse hermed dateres til omkring 1500, men Thulekulturen kan dog være kommet tidligere. Dette antyder dateringen fra Mitigtoq, som kan

være en tidlig Thule eller sen Dorset. Denne type har så antagelig været i brug til slutningen af 1700 tallet. Hvad angår historiske kilder omtaler Hans Egede i 1733, at han har besøgt af en gammel kvinde, som kommer fra østkysten, fra samme højde som kolonien, og hun fortæller, at der bor mange mennesker i området. Walløe møder i 1750'erne folk på østkysten, der nævner Kulusuk, som et område med mange mennesker. Kulusuk er på dette tidspunkt identisk med hele Ammassalik på grund af navne-

To kvinder med ammassat rullet op i bundter til vinterforråd. (Foto: Sara Helms 1937–38).

forandring i forbindelse med tabu ved dødsfald. Fund af klokkealm i husene på Sivinganeq i Sermelik fjorden angiver også en tæt kontakt med Vestkysten på dette tidspunkt.

Hvad angår fælleshuset ved vi endnu ikke hvor gamle deres oprindelse er eller hvor inspirationen kommer fra. Denne hustype findes ikke nord for Blossewille kysten men genfindes hele vejen syd på til Vestkysten og op til Melville Bugten. Udgravningerne i Ammassalik distriktet viser ingen stor tidsdybde for disse fælleshuse, antagelig anvendes de fra slutningen af 1700 tallet. På Ikasap Ittiva fandtes der kun meget tynde affaldslag i det udgravede fælleshus, og der er næsten ingen steder fundet tykke møddingslag, som vidner om langvarig bosættelse.

Endnu et specielt træk ved den østgrønlandske kultur er anvendelsen af udskæringer og pånitning af små dyrefigurer. Dette kendes ikke fra andre områder i Grønland, men det har visse ligheder med den palæoeskimoiske Dorsetkultur.

Den østgrønlandske dialekt er desuden endnu et træk, der adskiller Østgrønland fra Vestgrønland. Det østgrønlandske sprog har et andet ordforråd, en anden fonetik og til dels en anden grammatik. På hvilket tidspunkt disse forskelle mellem øst- og vestgrønlandsk sprog er opstået, vides ikke med sikkerhed.

Vi ved imidlertid, at affolkningen af Østgrønland er sket gradvis. Nordøstgrønland er stadig beboet i 1823, da Clavering går i land. Graah berejser den sydlige del af Østkysten op til Danne-

brogs ø i 1829 til 1830. Han registrerer 13 beboede pladser i 1829 med i alt 536 beboere. I 1830 er der kun 480 tilbage. De øvrige er rejst til Frederiksdal og Nanortalik. Da Gustav Holm kommer til Østkysten, er det kun Ammassalik området der er beboet.

På samme måde kan Thulekulturen være kommet til Ammassalik i flere perioder. Fra historiske kilder ved vi, at befolkningen foretog rejser sydpå, og vi ved også at der var en vis rejseaktivitet nordpå til Kangerlussuaq. Jens Rosing mener desuden, at rejserne er foregået helt nordpå til Scoresbysund området, da ordene for moskusokse og lemming er kendt i Ammassalik distriktet, specielt i Sermiligaaq.

Disse dyr er aldrig forekommet i Ammassalik-området, og de må derfor være bragt med syd på fra et ophold i Nordøstgrønland.

Der er således mange huller i vor viden om Ammassaliks forhistoriske befolkning. Mange af disse huller vil kunne lukkes ved fornyede arkæologiske undersøgelser i området.

Historisk tid

Det betyder, at det er et område med mange særpræg, der træder ind i historien med Gustav Holms beskrivelse fra 1884-85.

Men dette særpræg gælder ikke blot i forhold til Vestgrønland. Der er helt klare lokale forskelle mellem de tre fjordssystemer, hvilket har betydet, at der i Sermilik, Ammassalik og Sermiligaaq har været en tradition for familieopdeling. Denne opdeling har måske også været med til, at fælleshuset fik nyt liv

Forskellige redskaber fra 1923-24 fundet ved udgravningen på Ikaasap Ittiva. a: benskænde til geværpose. b: sidegren til fuglepil. c: fiskekrog til ulke. d: del af hundepisk. e: syl med træskaft og beslag af messing stam-
mende fra patronhylster. f-g: nitter udformet som sæl og narhval. h: kvindekni, østgrønlandsk type. i:
kvindekni, vestgrønlandsk type. j: syl med jern spids og ben skaft. k: rynkeben til kamikker. l-m: spænder
til anoraksnøre. n: legetøjsbjørn af træ. o: legetøjslampe af fedtsten. p: ajagaq. (Foto: Preben Dehlholm,
Moesgård).

Kvinde passer spækampe inde i traditionel grønlandsk vinterhus. (Foto: Sara Helms 1937–38).

som samlingspunkt. Dette samlingspunkt har været nødvendigt i en tid med opbrud og begyndende ressource-mangel. Man har så måske grebet tilbage til gamle næsten glemte traditioner fra en svunden tid – Dorsetkulturen – for at overleve kulturelt.

Hvad var det så for et folk, Gustav Holm gav et billede af for 110 år siden. Det folk, som vi med sikkerhed ved, er forfædrene til befolkningen i området i dag.

I vinteren 1884–85 bestod befolkningen af 413 personer. Af disse boede 371 individer fordelt på 12 bopladser. De resterende 42 (10 mænd, 12 kvinder, 9

dreng og 11 piger) var på rejse. Fire bopladser er placeret i Sermilik fjorden, syv i Ammassalik fjord og kun een i Sermiligaaq. Der er kun eet beboet hus på hver vinterboplads, men flere familier bor i det samme hus. Antallet af personer varierer meget fra 12 til 58 personer i samme hus.

Bosættelsesmønstret og ressourceudnyttelsen ændredes med årets gang:

Vinter: Befolkningen lever i fælleshuse i fjordene ved en bugt med åbent vand. Jagt foregår på ringsæl hele vinteren suppleret med bjørnejagt og forråd. Forår: Befolkningen spredes ud i fjorde-

Umiakken fragtes på slæden ud til iskanten. (Foto: Sara Helms 1937–38).

ne, hvor de lever familievist i telt. Jagten på ringsæl og remmesæl er vigtigst på dette tidspunkt. I juni spiller fangsten af ammassat en meget vigtig rolle.

Sommer: Befolkningen lever stadig spredt inde i fjorden, men i juli-august samles de ved yderkysten for at jage grønlandssæl, klapmyds, hvidhval og narhval.

Efterår: På vej tilbage til vinterbopladsen samles bær, og der fiskes ørreder i elvene.

Om vinteren var hundeslæden alt afgørende for transport rundt i distriktet, ligesom den var livsnødvendig for fange-

ren på jagt. Om sommeren erstattedes den af kajak til fangst og umiak til transport af kvinder, børn og alt husgeråd. Redskabsinventaret, husgeråd og klæde-
dragt er på dette tidspunkt stadig fremstillet af lokale råmaterialer, og gennem Holms indsamling er der bevaret et enestående materiale for eftertiden.

Om foråret ved ammassatfangsten mødes store dele af befolkningen og der laves aftaler om bofællesskab for den kommende vinter. Det betyder at det ikke er de samme familier som bor sammen hver vinter. Man vælger nødvendigvis heller ikke samme lokalitet. Men da tømmer til husbyggeri er en mangel-

vare, vælges som regel en boplads, hvor der findes en gammel tomt. Ammassat-pladsen var også samlingsstedet, hvor stridigheder blev afgjort ved trommedans, men trommedansen kunne også bare være underholdning.

Det betyder, at Holm møder en befolkning som var meget lidt påvirket af den europæiske levevis, men som vidste, at der var materielle goder at få ved samkvem med europæerne. Her tænkes især på skydevåben og jern, som var meget eftertragtet. En del skibsforlis i området bragte jern ind til kysten, således at det havde været kendt længe, før handelsstationen blev oprettet.

Handels- og missionsstationen oprettedes altså i 1894. Befolkningen var da allerede faldet til 352, hvilket skyldtes udvandring til Vestgrønland, hungersnød og blodfejder i området. Med oprettelsen af handels- og missionsstationen fik grønlænderen adgang til et meget begrænset sortiment af varer. Det eneste der måtte udhandles var geværer, krudt, patroner, synåle, jernknive, forskellige type tøj og en lille mængde dansk proviant. På samme måde var der klare restriktioner for, hvilke typer af varer som måtte indhandles. Årsagen til disse restriktioner var, at man ikke ønskede at fangerne solgte deres vinterforråd for at opnå flere af de eftertragtede varer fra handelsstationen.

Der viste sig dog hurtigt en konflikt mellem handelsstationen på den ene side og missionsstationen på den anden. Set fra et handelsmæssigt synspunkt var det ønskværdigt at befolkningen boede så spredt som muligt for at udnytte fangstmulighederne bedst, især med

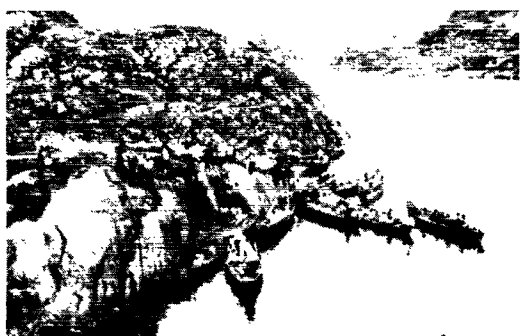
henblik på fangst af isbjørn og ræv. Missionen ønskede derimod at have befolkningen så tæt på som muligt for at undervise dem i den kristne tro og for at føre opsyn med dem. Men problemet var, at fangstmulighederne i Tasiilaq var minimale.

I 1904-05 er befolkningstallet stigen-
de. Der er nu 474 personer heraf 8 kolonister i området. Året før er materialet til kirken blev sendt fra Danmark, og denne indvies i 1908.

Befolkningstallet er i 1914 opgjort til 610, heraf 11 danskere. 94 personer bor nu ved stationen og antallet af danske huse er stigende. I 1923 er befolkningen vokset til 709 fordelt på 23 bopladser i Sermilik, Ammassalik og Sermiligaaq fjordene. Hertil kommer 99 personer, som har overvintret syd for Ikerssuaq.

Der findes stadig kun et hus på hver boplads, bortset fra stationen i Tasiilaq, missionsstationen ved Kulusuk samt to lokaliteter mere med 2 huse hver. Fra dette år stammer den sidste vinterbosættelse på Ikaasap Ittiva, hvor ialt 24 personer (5 familier) bor sammen. Det udgravede materiale viser klart udviklingen fra Holms besøg i 1884, hvor alt genstandsmateriale var produceret af lokalt forekommede materialer såsom drivtømmer, ben, tand, skind og en lille smule jern, fremskaffet gennem tuskhandel eller taget fra skibsvrag.

Udgravningen på Ikaasap Ittiva viste derimod en lang række genstande, som var direkte import eller fremstillet af importerede råvarer. Det betyder, at mange genstande ikke kunne repareres af fangeren selv enten fordi teknologien bagved var ukendt, eller fordi de for-

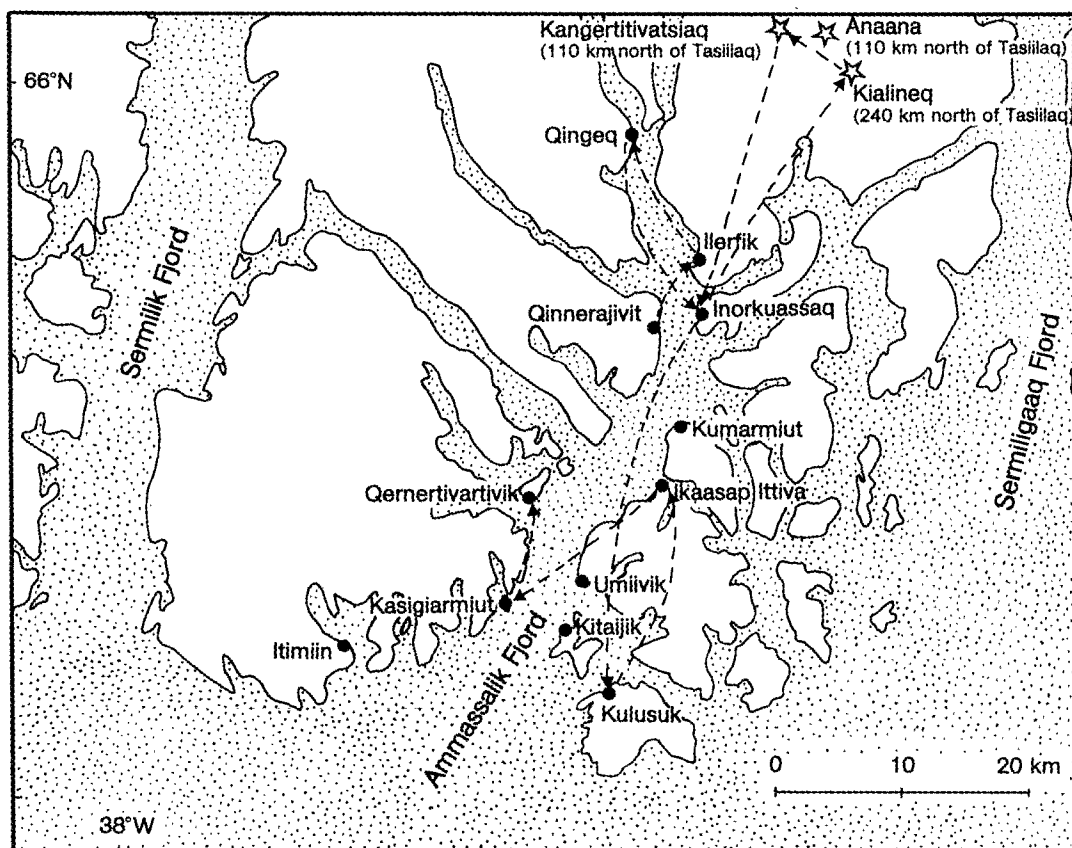
Byggematerialet til skolekapellet i Ikateq fragtes med umiat, bæres op over klipperne og står færdigt i 1937. (Fotos: Ejnar Mikkelsen).

skellige dele ikke kunne skaffes. Det betyder, at genstande kasseredes, f.eks. fandtes en næsten hel riffel i huset. Men selvom den materielle kultur ændredes, skete der dog en tilpasning af råmateriale til den kendte redskabstype. I huset blev der fundet mange patronhylstre, som var blevet anvendt til beslag på knivskafter og lignende.

I 1931, det år Therkel Mathiassen overvintre i området, er befolkningstallet på 813, heraf er 11 danskere. Denne befolkningstilvækst skal ses på baggrund af, at der i 1925 udvandrede 70 grønlandere til den nyoprettede koloni i Scoresbysund. Der er nu en tendens til øget bofasthed, da der på 11 ud af 20 beboede bopladser er mere end et hus. Men det er stadig det oprindelige grønlandske hus, indrettet til flere familier, der benyttes. Disse huse blev nu sundhedsfarlige, da de blev beboet året rundt, fordi færre flyttede i telt om sommeren. I 1923 var der ialt 63 skindtelte og ingen tøjtelte blandt grønlanderne. I 1931 er antallet af skindtelte faldet til 61 og antallet af tøjtelte er steget til 8. Dette skal sammenholdes med en forøgelse af befolkningstallet med over 100. Derimod er antallet af slædehunde stigende. I 1923 var der 86 slæder og 397 slædehunde. I 1931 var antallet 104 slæder og 599 slædehunde. Antallet af kajaker var i 1923 128 og i 1931 var antallet 152. Derimod var antallet af umiakker drastisk faldende fra 37 i 1923 til 27 i 1931.

Ikke alle fangere blev dog bofaste. Det viser kortet over Siverts valg af vinterbopladser fra 1915 til hans død i 1925. Han vælger ikke en eneste gang at bo på samme boplads to vintre i træk. Desuden vælger han to gange at overvintre mere end 100 km nord for Tasiilaq.

Den voksende befolkning i området blev imidlertid efterhånden et problem. Det optimale befolkningstal for selvforsyning er af Helms beregnet til ca 600 personer, og allerede i 1930'erne var denne grænse overskredet. Det var ikke

Siverts valg af vinterboplads fra 1915 og frem til hans død i 1925.

længere muligt at sætte fangsten af sæl i vejret i takt med befolkningstilvæksten og derfor steg udhandlingen af importerede varer.

I 1935 ramte en katastrofe distriktet i form af en influenzaepidemi, som rasede i mere end 3 måneder. Da den klingede ud var 10% af den voksne befolkning døde, og de efterlod et stort antal forsørgeløse børn – ialt 153. Med en stor indsats fra Ejnar Mikkelsens side lykkedes det ham gennem private kilder at skaffe midler til disse børn. Dette skete gennem tegning af fadderskab for børnene indtil deres fyldte 15 år. Denne løsning

betød, at de kunne blive i deres vante miljø på bopladserne, hvor de havde deres familier. Sara Helms var i en periode fra 1937 til 1939 ansvarlig for denne børneforsorg. Hun var ansvarlig for, at børnene fik naturalier at leve for, da der endnu ikke var en reel pengeøkonomi i området. Det betød, at hun i kajak eller hundeslæde rejste rundt i hele distriktet, ofte sammen med sygeplejersken Signe Vest og opkøbte kød af fangerne eller sørgede for at børnene kom ud til fangstpladserne, så de selv kunne være med til at samle forråd til den kommende vinter. Efter 1939 overtog

Sara Helms på besøg på fangstplads, hvor hun vejer kød af til de forsørgerløse børn. (Foto: Ejnar Mikkelsen 1937–38).

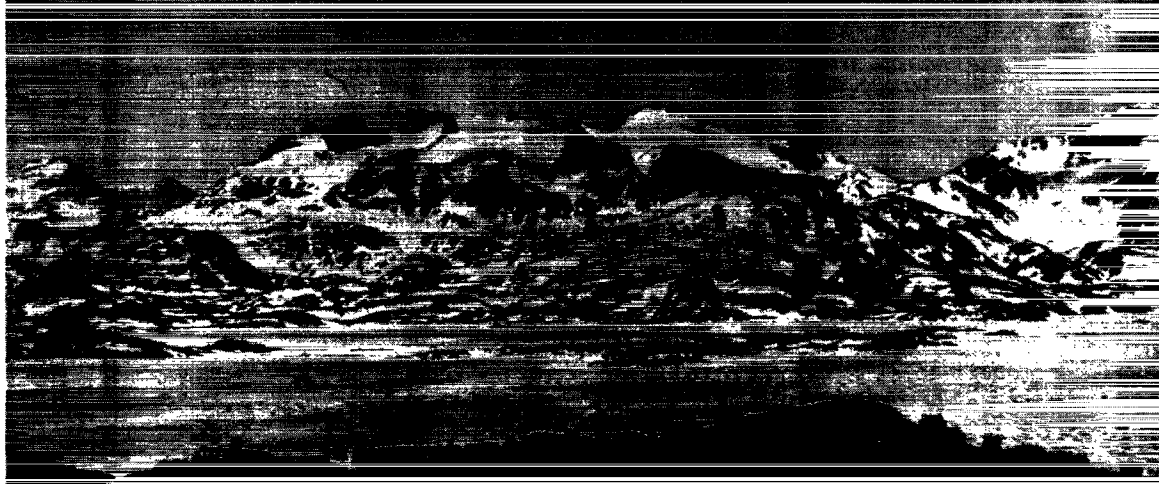
Signe Vest børneforsorgen, og efter 15 år havde hun været med til at hjælpe 210 børn.

Men den stadigt stigende befolkning var et uløst problem, og i 1937 åbnede man op for indhandling af hajlever til fremstilling af olie. Desværre blev der ikke samtidig investeret i redskaber og faciliteter til indhandling, så forsøget gav ingen reel indtjeningsmulighed. Samtidig forsøgte man stadig at fremme bjørnejagten, da skindene kunne indhandles til en høj pris og videresælges i Danmark med fortjeneste.

Den stigende bofasthed medførte, at man udenfor Tasiilaq opførte flere danske huse, som f.eks. skolekapellet i Ika-tek.

Med krigen i 1940–45 blev mange ting ændret i Ammassalik. Den amerikanske base ved Kulusuk fik en betydelig indflydelse på hverdagen, og mængden af importerede forbrugsvarer steg drastisk.

I 1950'erne og 60'erne var det den danske stats holdning, at der skulle sættes på hajfiskeriet og en moderat udnyttelse af torskeforekomsterne. Ungdommen tilskyndedes til at fraflytte området til Vestkysten, hvor erhvervsmulighederne var bedre. Samtidig skete der en befolkningskoncentration omkring Tasiilaq, Kulusuk og Kuummiut, hvori- mod de mindre bopladser blev forladt. Det blev et alvorligt problem, da befolkningen i byen stort set ikke havde mu-

Tasiilaq by, juni 1982.

lighed for at drive fangst, og det medførte en stor arbejdsløshed.

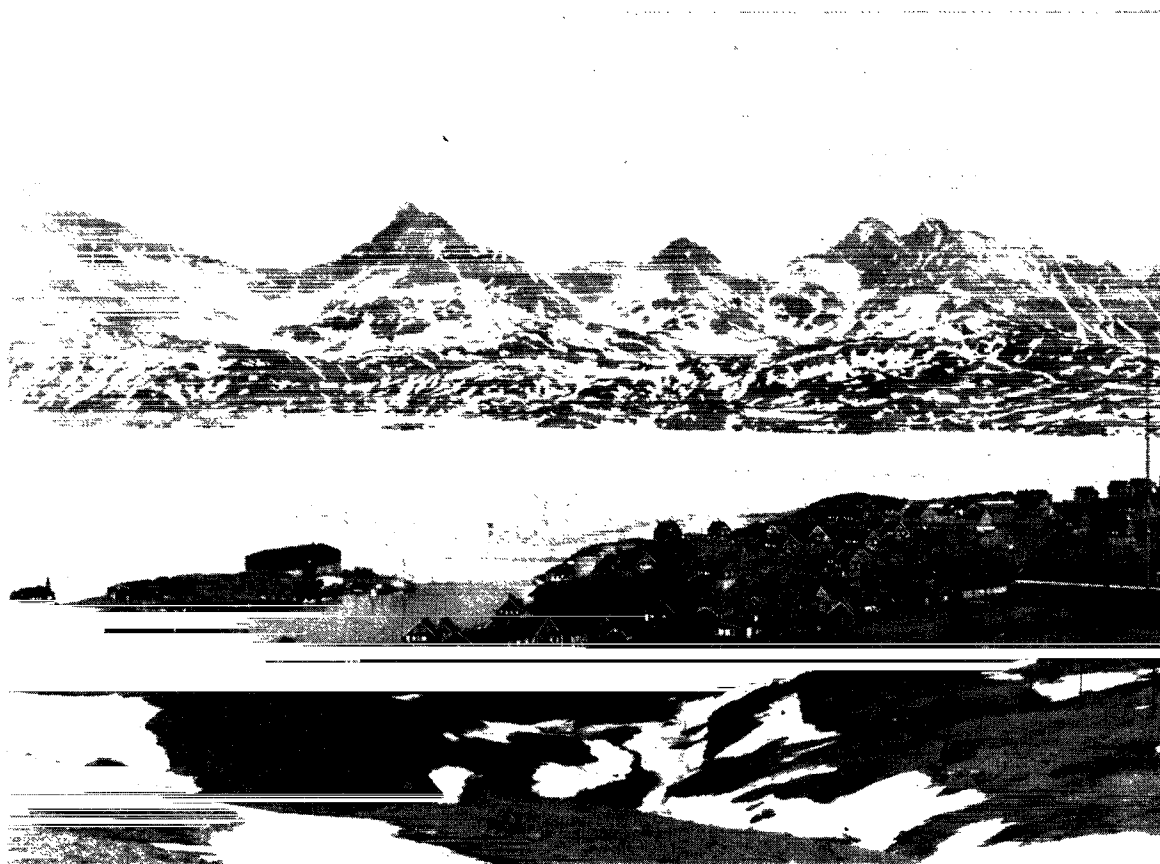
Gennem 1970'erne og 80'erne har man forsøgt gennem forskellige tilskudsordninger at tilskynde til at genoptage fangstrejserne og dette er lykkedes i en vis udstrækning.

Samtidig har man prøvet at omlægge erhvervet til torskefiskeri. Men i mange tilfælde har man ikke udbygget indhandlingsfaciliteterne, således at varerne forringes og ikke kan indbringe en ordentlig pris. Fiskeriet har desuden givet det problem, at bestanden af torsk

har været meget ustabil, og på det seneste er den næsten forsvundet fra området.

I dag 100 år efter, at byen Tasiilaq blev grundlagt, findes en del af de gamle bygninger fra dengang stadig bevaret. Byen er selvfølgelig vokset meget, men den har stadig et meget harmonisk præg. Dette skyldes, at der aldrig er bygget de højhuskomplekser, som ellers skæmmes mange andre grønlandske byer.

Befolkningen er nu ca. tidoblet med problemer som boligmangel, arbejdsløshed med mere til følge.

Fotos: Tinna Møbjerg.

På trods af krise har området dog formået at overleve kulturelt. Årsagen hertil er at mange har formået at kombinere den moderne hverdag med mange gamle traditioner. Hunde og hundeslæden er stadig meget vigtige i forbindelse med fangsten. Den grønlandske proviant, som skaffes ved fangst i ferie og week-end's er ikke blot frisk mad, men er også en manifestation af et kulturelt tilhørsforhold.

Trommesangen lever videre i bedste velgående. Den anvendes som underholdning ved besøg af turister, men den

er også bærer af en kulturel identitet. Det samme er den østgrønlandske dialekt.

Ammasalik distriktet kan stadig bevare sin kulturelle identitet, hvis det lykkes at kombinere mest muligt af den gamle kulturtradition med den moderne teknologi.

Ingen grønlandere ønsker sig tilbage til et rent fangstsamfund uden moderne teknologi, lige så lidt som vi danskere ønsker os tilbage til et rent bondesamfund fra tiden før industrialiseringen.

Åndemaneren Ajukutooq fotograferet i Ammassalik 1908 af Th. N. Krabbe. Nationalmuseet, Etnografisk Samlings billedarkiv. Ajukutooq boede med sin familie i huset ved Ikaasap Ittiva i vinteren 1899–1900.